పాఠం 23

దైవసంబంధ భక్తి మార్గాలు

దేవతారాధనలో భాగంగా పూజాదికర్మలు చేయడం, భజన గీతాలను, కీర్తనలను, ఖవ్వాలీలను పాడడం మీరు చూసే ఉంటారు. కొందరు భక్తులు మౌనంగా దైవనామ జపం చేస్తూ ఉండడం, కొందరు భక్తిభావావేశంలో మునిగి కన్నీరు కార్చడం కూడా చూసే ఉంటారు. ఇంతటి గాఢమయిన భక్తిభావన లేదా దేవునిమీద ప్రేమ, ఎనిమిదవ శతాబ్దంనుంచి రూపొందిన వివిధ రకాల భక్తి సూఫీ ఉద్యమాల వారసత్వం. ఆరో తరగతిలో విష్ణుభక్తిపరమయిన (ఆళ్వార్ల), శివభక్తిపరమయిన (నయనార్ల) కీర్తనలను గురించి మీరు చదివారు. రాజులు, సామంతులు దేవాలయాలు నిర్మించసాగారు. వాటి పోషణార్థం భూములు, ఇతర బహుమానాలు దానమిచ్చారు. గుడులలో పూజాధికాలు ఖర్చుతో కూడుకున్నవై సంక్లిష్టంగా మారాయి. శిక్షణపొందిన పూజారులు మాత్రమే విగ్రహాలకు పూజలు చేసేవారు. కొన్ని కులాల వారిని దేవాలయాలకు రానిచ్చేవారు కాదు. ఈ సాంప్రదాయాలపట్ల అసమానతల పట్ల వ్యతిరేకత ప్రారంభమైనది. భగవంతునిపై భక్తి భావనలో కొత్త కొత్త ఆలోచనలు వచ్చాయి. వాటిని తెలుసుకోవడానికి ఈ పాఠ్యాంశాన్ని చదువుదాం.

© SCERT not to be republished

తాత్వికత – భక్తి:

అత్యంత ప్రభావవంతమైన భారతీయ తత్వవేత్తలలో ఒకరైన శంకరాచార్యులు క్రీ.శ. 8వ శతాబ్దంలో కేరళలో జన్మించారు. ఈయన అద్వైత సిద్ధాంతాన్ని బోధించాడు. జీవాత్మ, పరమాత్మ ఒక్కటేనని, అదే పరమసత్యమని ప్రవచించాడు. బ్రహ్మం మాత్రమే ఈ లోకంలో పరమ సత్యమని బోధించాడు. ఈ పరమసత్యానికి రూపం లేదని, దీనికి మరేది ఆపాదించలేమని ఆయన బోధించాడు. ప్రాపంచిక సుఖాలను త్యజించాలని, బ్రహ్మ నిజస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవడానికి, మోక్షాన్ని సాధించడానికి జ్ఞానమార్గం అనుసరించడమే మార్గమని ప్రవచించాడు.

పదకొండో శతాబ్దిలో దక్షిణ దేశంలో పుట్టిన రామానుజుల మీద ఆళ్వారుల ప్రభావం గాఢంగా పడింది. ముక్తికి విష్ణువుమీద గాఢమయిన భక్తి ఉత్తమ సాధనమని ఆయన విశ్వసించాడు. విష్ణువు దయతలచి, తనతో సాయుజ్యానందం పొందడానికి భక్తుడికి సహాయపడతాడు. రామానుజులు కూడా చాలావరకు నిమ్నకులాలవారికి ఆలయార్చనలో స్థానం కల్పించాడు. ఈయన ప్రవచించినది విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతం. జీవాత్మ పరమాత్మలో కలిసినా దానికొక విశిష్టత (ప్రత్యేకత) ఉంటుందని ఈ సిద్ధాంతం చెబుతుంది. ముఖ్యంగా ఉత్తర భారతదేశంలో, నూతన భక్తి ఉద్యమ ఆవిర్భావానికి, రామానుజుల సిద్ధాంతం గొప్ప ప్రేరణనిచ్చింది.

బసవన్న – వీరశైవం:

భక్తి ఉద్యమానికీ, గుళ్ళల్లో అర్చనకూ మధ్యగల సంబంధం గురించి ఇంతకుముందు తెలుసుకున్నాం. దీనికి ప్రతిక్రియగా వీరశైవ ఉద్యమం మొదలయింది. దీనికి ఆరంభకులు బసవన్న, ఆయన సహచరులయిన అల్లమ ప్రభువు, అక్కమహాదేవి. ఈ ఉద్యమం 12వ శతాబ్ది మధ్య భాగంలో, కర్ణాటక ప్రాంతంలో మొదలయింది. మనుషులమధ్య సమానత్వం ఉండాలని వీరశైవులు బలంగా వాదించారు. కులాన్ని గురించి, స్త్రీలపట్ల వివక్షను గురించి శాస్త్రాల్లో ఉన్న భావనలను వాళ్లు వ్యతిరేకించారు. వీరు అన్ని రకాల క్రతువులు, విగ్రహారాధనను వ్యతిరేకించారు.

బసవన్న చెప్పిన వచనాలు కొన్ని ఇలా ఉంటాయి :

ధనవంతులు
శివునికి గుడి కడతారు.
పేద వాడిని,
నేనేం చేస్తాను?
నా కాళ్ళు స్తంభాలు
నా దేహం దేవాలయం
శిరస్సు,
ఆలయపు బంగారు శిఖరం
విను, ఓ నదీ సంగమదేవా,
కూలిపోతాయి ఆలయాలు
నిలిచి ఉంటాయి జంగమాలు ఎప్పటికి.

- బసవన్న వ్యక్తం చేసిన ప్రధాన భావాలు ఏవి?
- బసవన్న దేవునికి అర్పిస్తున్న ఆలయం ఏది?

మహారాష్ట్ర భక్తసాధువులు:

13వ శతాబ్దంనుంచి 17వ శతాబ్ది వరకు మహారాష్ట్రలో చాలామంది భక్తకవులు వర్ధిల్లారు. సరళమయిన మరాఠీ భాషలో వారు రాసిన పాటలు ప్రజలను ప్రభావితులను చేశాయి. మహారాష్ట్ర భక్తకవులలో ముఖ్యులు జ్ఞానేశ్వర్, నామదేవ్, ఏకనాథ్, తుకారాం మాత్రమేకాక సక్కుబాయి వంటి భక్తురాళ్లు, "అంటరాని" మహర్ కులస్థుడయిన చోఖామేళుడి కుటుంబం వాళ్లు కూడా ప్రసిద్ధులు. ఈ భక్తి సాంప్రదాయం పండరిపురాలయంలోని విఠలుడి (మరో రూపంలో ఉన్న విష్ణువు) మీద మాత్రమే కాక సమస్త జనుల హృదయాల్లో నివసించే ఇష్టదైవంమీద కూడా దృష్టిని కేంద్రీకరింపజేసింది.

అన్ని రకాల కర్మలను, ధర్మనిష్ఠ తాలూకు బాహ్య ప్రదర్శనను, పుట్టుకతోనే ఆధారపడిన సామాజిక భేదాలను ఈ భక్తకవులు తిరస్కరించారు. నిజానికి, వారు సన్యాసాన్ని కూడా తిరస్కరించి కుటుంబజీవనం చేస్తూ ఇతర వ్యక్తుల మాదిరిగానే, బతకడానికి కావలసినది సంపాదించుకొంటూ అవసరంలో ఉన్న తోటివాళ్లకు అణుకువగా సేవచేస్తూ ఉండటమే మేలని తలచారు. ఇతరుల బాధను పంచుకోవడంలో భక్తి ఉందనివారు నొక్కిచెప్పడంవల్ల ఒక కొత్త మానవతాభావం వెలువడింది. ప్రఖ్యాత గుజరాతీ భక్తుడు నర్సీ మెహతా "ఇతరుల బాధను అర్థంచేసుకొనేవాళ్లే వైష్ణవులు" అన్నారు.

సంత్ తుకారం రచించిన ఒక అభంగ్‌లోని (ఒక రకమైన మరాఠీ భక్తి గీతం) భావం ఈ కింది విధంగా ఉంటుంది:

విపరీతంగా అసహ్యించబడ్డ వానిని
దెబ్బలు తిన్నవాణ్ణిచూసి
వేట్లు పడ్డవాణ్ణి చూసి
తానే అతనిగా ఊహించుకొని ఆ బాధలు పడ్డట్లు
తలచేవాణ్ణి గుర్తుంచుకో,
అతడు సాధువని.
అతనికి దేవుడు తోడుగా ఉన్నాడు,
వదిలేసిన ప్రతి వ్యక్తిని అక్కున జేర్చుకొంటాడతడు
బానిసలని ప్రతి ఒక్కణ్ణీ.
తన కొడుకులా చూసుకొంటాడు
బానిసను.
ఇలాంటి వ్యక్తిని మనిషి
రూపుదాల్చిన దేవుడని,
తూకా అంటాడు.
ఎన్నిసార్లు చెప్పడానికైనా నేను అలసిపోను

- పేదలు, బాధాతప్తుల స్నేహితులనే నిజమైన భక్తులని తుకారాం అన్నాడని నీవు ఎందుకు భావిస్తున్నావు?

చోఖామేళ కొడుకు రచించిన అభంగంలోని భావం ఈ కింది విధంగా ఉంటుంది:

మమ్మల్ని నిమ్నకులంలోని వాడిని చేసింది నువ్వు

ఆ యథార్థానికి ఎదురుగా ఎందుకు నిలుచోవు, మహాప్రభో!

© SCERT not to be republished

చిత్రం-23.1 అగ్నిచుట్టూ కూర్చున్న సన్యాసులు

భక్తశేషాన్నం తినడమే కదా, మా బతుకంతా!
నువ్వు దీనికి సిగ్గుపడాలి
మా ఇంట్లో తిన్నావు కదా,
దాన్నెలా కాదనగలవు నువ్వు?
నాకెందుకిచ్చావు ఈ జన్మమని
అడుగుతున్నాడు, చోఖా (కొడుకు) కర్మమేలుడు,

- ఈ అభంగ్‌లలో సామాజిక వ్యవస్థ గురించి వ్యక్తపరిచిన భావాలను చర్చించండి.

నాథపంథీలు, సిద్ధులు, యోగులు :

ఆచారానుసారంగా వస్తున్న కొన్ని మతవిధులనూ, సామాజిక వ్యవస్థనూ ఈ కాలంలో ఏర్పడిన బృందాలు కొందరు సరళమయిన తార్కిక వాదాలతో విమర్శించడం మొదలుపెట్టారు. వారిలో నాథపంథీలు, సిద్ధాచారులు, యోగులు ఉన్నారు. వాళ్ళు ప్రపంచాన్ని వదిలేయమంటారు. నిరాకార పరమ సత్యాన్ని ధ్యానించడంలోను, దానితో ఐక్యంకావడంలోను ముక్తికి మార్గం ఉందంటారు. దీన్ని సాధించడానికి యోగాసనాలు, ప్రాణాయామం, ధ్యానం వంటివాటిని సాధన చేస్తూ బౌద్ధిక అంశాలపై గాఢమయిన శిక్షణ పొందాలని బోధించారు. ఈ బృందాల వారి బోధలు ముఖ్యంగా "నిమ్న" కులాలవారిలో వ్యాపించాయి. ఆచారానుగతమయిన మతాన్ని గురించి వీరు చేసిన విమర్శ, ఉత్తర భారతదేశంలో భక్తిపరమయిన మతం ప్రబలంకావడానికి దారి తీసింది.

ఇస్లామ్ – సూఫీతత్వం :

భక్తసాధువులకూ సూఫీలకూ మధ్య చాలా విషయాలలో సారూప్యత ఉండేది. అందువల్ల ఒకరిభావాలనొకరు అందిపుచ్చుకున్నారు. సూఫీలు ముస్లిం మార్మిక సాధువులు. వారు బాహ్యమయిన మతనిష్టను వ్యతిరేకించారు. దేవుడిమీద ప్రేమ, భక్తి, సమస్త మానవులమీదా దయ, కరుణ ఉండాలని నొక్కిచెప్పారు.

ఏకేశ్వరోపాసనను కచ్చితంగా పాటించాలని, అంటే ఒకే దేవుడికి విధేయులయి ఉండాలని ఇస్లామ్ ప్రబోధించింది. విగ్రహారాధనను తిరస్కరించింది. ఆరాధనపరమయిన కర్మలను చాలావరకు సరళీకరించి సామూహిక ప్రార్థనలను విధించింది. అదే సమయంలో ముస్లిం పండితులు 'షరియత్' అనే పవిత్ర న్యాయాన్ని రూపొందించారు. ముస్లిం మతపండితులు విధించిన విస్తృత కర్మలనూ, ప్రవర్తన నియమావళినీ సూఫీలు తరచుగా తిరస్కరిస్తూ వచ్చారు. ప్రపంచాన్ని మరచిపోయి, ప్రియుడు తన ప్రియురాలి కోసం తపించిపోయినట్లు వారు దేవుడిలో ఐక్యాన్ని కోరారు. భక్తకవులలాగే సూఫీలు కూడా తమ అనుభూతులను వ్యక్తంచేస్తూ కవితలు రాశారు. వివిధ సంఘటనలతో, నీతికథలతో సంపన్నమయిన వచన సాహిత్యం అభివృద్ధి చెందింది. ఘజిలీ, రూమీ, సాదీ మధ్య ఆసియా ప్రాంతపు గొప్ప సూఫీలు. నాథపంథీయులు, సిద్ధులు, యోగుల మాదిరిగానే సూఫీలు కూడా, ప్రపంచాన్ని వేరే విధంగా చూడటానికి హృదయానికి శిక్షణ ఇవ్వవచ్చునని విశ్వసించారు. ఈ శిక్షణకు వారు జిక్ర్

© SCERT not to be republished

చిత్రం 23.2 పరమానందంలో మార్మిక సాధువులు

(ఒక నామాన్నిగాని, సూత్రాన్నిగాని జపించడం), సామ (పాడటం), రక్స్ (నృత్యం చేయడం), నీతికథలను చర్చించడం, ప్రాణాయామం మొదలైనవాటిని ఒక గురువు లేదా పీర్ మార్గదర్శకత్వంలో సాధనచేసే సవివర విధానాలను రూపొందించారు. ఆ విధంగా సూఫీ గురువుల పరంపర (సిల్‌సిలా) ఏర్పడింది. వారిలో ఒక్కొక్కరు, బోధనలోను, సాధనాపరమయిన కర్మలోను కొద్దికొద్దిగా భిన్నమయిన పద్ధతిని (తరీకాను) పాటిస్తూవచ్చారు.

పదకొండో శతాబ్దం తర్వాత మధ్య ఆసియానుంచి వచ్చిన చాలా మంది సూఫీలు హిందుస్థాన్‌లో స్థిరపడ్డారు. ఢిల్లీ సుల్తానుల పాలన మొదలయిన తరవాత, భారత ఉపఖండమంతటా అనేకమయిన సూఫీ ప్రధాన కేంద్రాలు ఏర్పడి ఈ ప్రక్రియ బలపడింది. అత్యంత ప్రభావ వంతమయిన వ్యవస్థల్లో చిష్టీ పరంపర ఒకటి. ఇందులో బోధకులు చాలామంది వచ్చారు. వారిలో అజ్మీరులోని క్వాజా మొయినుద్దీన్ చిష్టీ, ఢిల్లీలో కుత్బుద్దీన్ బక్తియార్ కాకీ, పంజాబులో బాబాఫరీద్, ఢిల్లీలో క్వాజా నిజాముద్దీన్ ఔలియా, గుల్బర్గాలో బందనవాజ్, గిసుదరాజ్ ముఖ్యులు.

సూఫీ గురువులు తమ ఖాన్‌కాహ్‌లలో (ధర్మశాలల్లో) సమావేశాలు జరిపేవారు. రాజవంశీయులు, జమీందార్లు, సాధారణ ప్రజలు వంటివారితో సహా అన్ని తీరుల భక్తులూ ఈ ధర్మశాలలకు వచ్చేవారు. ఆధ్యాత్మిక విషయాలను వాళ్లు చర్చించేవాళ్లు. తమతమ లౌకిక సమస్యలను పరిష్కరించుకోడానికి సాధువుల దీవెనలను కోరేవారు లేదా కేవలం సంగీత, నృత్య కార్యక్రమాలకు హాజరయేవారు.

సూఫీ గురువులకు అలౌకిక శక్తులు ఉంటాయనీ, వారు తమ రోగాలనూ, ఇబ్బందులనూ తొలగిస్తారనీ ప్రజలు ఆపాదించేవారు. సూఫీ సాధువుల గోరీలు (సమాధి; దర్గా) యాత్రాస్థలాలుగా మారి అన్ని మతాల వాళ్లూ వేలాదిగా అక్కడికి వస్తూండేవాళ్లు.

- మీరు ఎప్పుడైనా ఒక దర్గాకు వెళ్లి ఉంటే దానిని గురించి మీ స్నేహితులకు వివరించండి. అక్కడ వాళ్లు 'పీర్'ను ఎలా గౌరవిస్తారో, ఎలా ప్రార్థన చేస్తారో చెప్పండి.

భారతదేశంలో కొత్త మతవిశ్వాసాల అభివృద్ధి:

పదమూడో శతాబ్ది తరవాత ఉత్తర భారతదేశంలో భక్తి ఉద్యమపు కొత్త తరంగం పైకి లేచింది. ఇస్లామ్, హిందుమతం, సూఫీతత్త్వం, ఇతర భక్తిశాఖలవారు, నాథపంథీలు, సిద్ధులు, యోగులు – ఒకరివల్ల ఒకరు ప్రభావితులయిన కాలమది. కొత్త పట్టణాలు, రాజ్యాలు

ఈ కాలంలో పుట్టుకువస్తూండటం గమనించాం. ప్రజలు కొత్త వృత్తులను చేపడుతున్నారు. తాము నిర్వహించగల, కొత్త పాత్రలను అన్వేషిస్తున్నారు. అటువంటివాళ్లు – ముఖ్యంగా వృత్తిపనివారు, రైతులు, వర్తకులు, కార్మికులు – ఈ కొత్త సాధువుల బోధలను ఆలకించడానికి గుమిగూడి తాము విన్నవాటిని వ్యాప్తిచేసేవారు. కబీర్, బాబా గురునానక్ వంటివాళ్లు కొందరు చాదస్తపు ఆచారాలను, నమ్మకాలను తిరస్కరించారు.

బమ్మెర పోతన, అన్నమాచార్య, చైతన్య మహాప్రభు, తులసీదాసు, సూరదాసు వంటివాళ్లు అప్పటి విశ్వాసాలనూ, సాధనలనూ స్వీకరిస్తూనే వాటిని అందరికీ అందుబాటులోకి తేవాలని అభిలషించారు.

వరంగల్లు దగ్గరున్న బమ్మెర గ్రామంలో నివసించిన పోతన ప్రసిద్ధమయిన మహాభాగవతాన్ని తెనిగించాడు. పోతనను 'సహజకవి' అని అంటారు. ఆయన తన సహజ భక్తితత్త్వపరమయిన భావాలను వెల్లడించడానికే కాని తన పాండిత్య ప్రదర్శనకోసమో, చాతుర్యం కనబరుచుకోడానికో కవిత్వం రాయలేదు.

తాళ్లపాక అన్నమాచార్య (క్రీ.శ.1408 –1503) ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు చెందిన వాగ్గేయకారుడు. ఈయన పదకవిత పితామహుడుగా ప్రసిద్ధిచెందాడు. అన్నమయ్య తిరుపతి వెంకటేశ్వర స్వామి వైభవాన్ని కీర్తనల రూపంలో రాయడానికి, పాడటానికే తన జీవితాన్ని అంకితం చేశాడు. అతని కీర్తనలు చాలా వరకు ఆశువుగా గ్రాంధిక భాషలో కాకుండా వాడుక భాషలో, తెలుగు నుడికారాలతో ఉంటాయి. అన్నమయ్య శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామిపై ముప్పై రెండు వేల కీర్తనలు రాశాడని "అన్నమాచార్య చరిత్రము" ద్వారా తెలుస్తుంది.

ఆయన కీర్తనలలో నైతికత, ధర్మం, నిజాయితీ, వంటి అంశాలు ప్రధానంశంగా ఉంటాయి. ఆ కాలంలో అంటరానితనం వంటి సాంఘిక దురాచారాలను వ్యతిరేకించిన వారిలో అన్నమయ్య మొదటివాడు. "బ్రహ్మమొక్కటే పరబ్రహ్మమొక్కటే", "ఏ కులజుడైననేమి ఎవ్వడైననేమి" వంటి సంకీర్తనలో భగవంతునికి, మానవునికి మధ్య గల సంబంధం విషయంలో రంగు, కులం, ఆర్థిక స్థోమత వంటి వ్యత్యాసాలేవి లేదంటూ ఎంతో సుందరమైన శక్తివంతమైన పదజాలాన్ని ఉపయోగించాడు.

తందనాన ఆహి – తందనాన పురె
తందనాన భళా – తందనాన
బ్రహ్మమొక్కటె పరబ్రహ్మమొక్కటె పర
బ్రహ్మమొక్కటె పరబ్రహ్మమొక్కటె...
నిండార రాజు నిద్రించు నిద్రయునొకటే
అండనే బంటు నిద్ర అదియునొకటె...
మెండైన బ్రాహ్మణుడు–మెట్టుభూమియొకటే
చండాలుడుండేటి సరిభూమియొకటే....

–అన్నమాచార్య కీర్తన

చైతన్య మహాప్రభు (1486–1534) :

చైతన్య మహాప్రభు తూర్పు భారతదేశానికి చెందిన (ప్రస్తుత బంగ్లాదేశ్, పశ్చిమబెంగాల్) వైష్ణవ సాధువు, సంఘసంస్కర్త. ఈయన భగవద్గీత, భాగవత, పురాణాల ఆధారంగా భక్తి యోగాన్ని ప్రవచించాడు. సామూహికంగా భజనలు చేయడం, భక్తితో నాట్యం చెయ్యడాన్ని వ్యాప్తిచేశాడు. ఈయన కృష్ణుని పూజించి హరే కృష్ణ మంత్రాన్ని బహుళ ప్రచారంలోకి తెచ్చాడు.

కంచర్ల గోపన్న :

17వ శతాబ్దానికి చెందిన భక్త రామదాసుగా ప్రసిద్ధుడైన కంచర్ల గోపన్న (1620–1680) శ్రీరాముని భక్తుడు. ఈయన కర్ణాటక సంగీతంలో అనేక కీర్తనలను స్వరకల్పన చేసినాడు. తెలుగు భాషలో ప్రముఖ వాగ్గేయకారుడు (స్వయంగా రచించి గానం చేసే వ్యక్తులు). భద్రాచలంలో గల ప్రసిద్ధి చెందిన శిథిలమైన శ్రీరాముని దేవాలయాన్ని పునరుద్ధరించాడు. రామదాసు కీర్తనల పేర ఈయన అనేక భక్తి గీతాలను రచించాడు. దాశరథి శతకం రచించి 108 పద్యాలను శ్రీరామునికి అంకితం చేశాడు.

© SCERT not to be republished

ఏ తీరుగ నను దయ చూచెదవో, ఇన వంశోత్తమ రామా
నా తరమా భవ సాగరమీదను, నళిన దళేక్షణ రామా
శ్రీరఘు నందన సీతా రమణా, శ్రితజన పోషక రామా
కారుణ్యాలయ భక్త వరద నిను, కన్నది కానుపు రామా...
– రామదాసు కీర్తన

- వాగ్గేయకారులను, వారి కీర్తనలను కొన్ని తెలపండి.

తులసీదాసు, భగవంతుణ్ణి రామాకృతిలో భావనచేశాడు. అతడు తన రామచరితమానస కావ్యాన్ని (తూర్పు ఉత్తరప్రదేశ్‌లో వాడుకలో ఉన్న) అవధి భాషలో రాశాడు. ఈ గ్రంథం భక్తిభావప్రకటనపరంగాను, సాహిత్యపరంగాను కూడా ప్రాముఖ్యత కలిగిఉంది. ఆయనకు సమకాలికుడు (పదిహేనో శతాబ్ది చివరికాలపువాడు), అస్సాంవాసి అయిన శంకరదేవుడు విష్ణుభక్తిని ఉద్ఘాటిస్తూ అస్సామీ భాషలో కావ్యాలూ, నాటకాలూ రాశాడు. 'నామ్‌ఘర్' అనే పేరుతో ఆయన భగవన్నామ జపధ్యానాలకోసం మందిరాలను ఏర్పాటుచేసే సంప్రదాయాన్ని నెలకొలిపాడు. ఇప్పటికీ ఆ సంప్రదాయం కొనసాగుతూ ఉంది.

దాదు దయాళు, రవిదాసు, మీరాబాయి వంటి భక్తులు ఆ సంప్రదాయంలోని వాళ్లే. మీరాబాయి రాజపుత్ర స్త్రీ; మేవారు రాజకుటుంబం వారి కోడలు; పదహారో శతాబ్దిలో జీవించింది. "అంటరానివాళ్లు" అని చెప్పే కులంలో పుట్టి గొప్ప సాధువుగా ప్రసిద్ధుడయిన రవిదాసుకు మీరా శిష్యురాలు అయింది. ఈమె కృష్ణభక్తురాలు. తన ప్రగాఢ భక్తిని వ్యక్తీకరిస్తూ ఈమె లెక్కలేనన్ని భజనగీతాలు రాసింది. అవి రాజస్థాన్‌లోను, గుజరాత్‌లోను జనబాహుళ్యంలో వ్యాప్తమయాయి.

చాలామంది భక్త సాధువుల రచనల్లోని విశిష్టమయిన లక్షణమేమిటంటే, వారు ప్రాంతీయ భాషల్లో రాయడం, అవి పాడటానికి వీలుగా ఉండటం. దాంతో అవి చాలా జనరంజకాలయ్యాయి. ఒక తరంవారి నుంచి మరొక తరంవారికి మౌఖికంగా చేరుతూ వచ్చాయి. సాధారణంగా నిరుపేదలూ, నిరాధారులూ అయిన సముదాయాల వాళ్ళు, స్త్రీలు ఈ పాటలను వినిపిస్తూ వచ్చారు; వాటిలో తరుచుగా, తమ తమ అనుభవాలను కూడా కలుపుతూ ఉండేవారు. ఆ విధంగా ఇప్పుడు మనకు లభ్యమవుతున్న పాటల రచనలో ఆ సాధుసజ్జనులపాలు ఎంత ఉందో తరతరాలుగా వాటిని పాడుతూ వస్తున్న జనుల పాలు కూడా అంత ఉంది. సజీవమయిన మన ప్రజా సంస్కృతిలో అవి అంతర్భాగమయిపోయాయి.

చిత్రం-23.3 మీరాబాయి

- మీరు ఎప్పుడైనా మీ మాతృభాషలో భజన పాటలు విన్నారా? వాటిని ఎవరు సంకలనం చేశారు? వాటిలో కొన్నింటిని రాసి వాటి భావాన్ని తరగతి గదిలో చర్చించండి.

©SCERT not to be republished

కబీరు – సన్నిహిత పరిశీలన :

పదిహేనో శతాబ్దికీ పదహారో శతాబ్దికీ మధ్యకాలంలో జీవించిన భక్తసాధువు కబీరు గొప్ప ప్రతిభాశాలి. ముస్లిం నేతపనివాళ్ల కుటుంబంలో పెరిగాడీయన. కాశీ (వారణాసి) నగరంలోనో, దానికి దగ్గరలోనో నివసిస్తూ ఉండేవాడు. ఈయన జీవితాన్ని గురించి మనకు లభించిన విశ్వసనీయమయిన సమాచారం తక్కువ. ఈయన రచించినట్లుగా వినవచ్చే, సంచార భజనబృందగాయకులు పాడుతూ వచ్చే సాఖీలు పదాల ద్వారా ఆయన భావాలను మనం తెలుసుకోగలుగుతాం. వీటిలో కొన్ని తర్వాత కాలపు గురుగ్రంథ సాహిబ్‌లోను, పంచవాణిలోను, బీజక్‌లోను చేరాయి. మనకి అందుబాటులో ఉన్నాయి.

కబీరు బోధనలు ప్రధాన మతసంప్రదాయాల సంపూర్ణ, తీవ్ర తిరస్కరణమీద ఆధారపడ్డాయి. ఆయన బోధనలు హిందు, ఇస్లామ్ మతపరమయిన అన్ని రకాల బాహ్య ఆరాధనలను, పూజారి వర్గాల ప్రాధాన్యాన్నీ, వర్ణవ్యవస్థను బహిరంగంగా ఎగతాళిచేశాయి. అతడు తన కవితా భాష, సాధారణ ప్రజలు అర్థంచేసుకోగల హిందీ వాడుక భాషలో చెబుతూండేవాడు. రూపంలేని పరమదేవుడని కబీరు విశ్వసించాడు. భక్తి ఒక్కటే ముక్తిమార్గమని ప్రచారం చేశాడు. కబీరు అనుచరులలో హిందువులు, ముస్లిములు కూడా ఉన్నారు.

23.4 వర్ణచిత్రం – మగ్గంమీద నేతపనిచేస్తున్న కబీర్

వాటిలోని ఒక గీతంలో భావం ఈ కింది విధంగా ఉంటుంది:

<u>దైవాన్వేషణలో...</u>

అన్ని జీవుల్లోనూ ఉండే ఓ అల్లా – రామ్,
దయ ఉంచు నీ దాసులమీద, శ్రీ ప్రభూ!
నేలమీద తలకొట్టుకొంటావెందుకు?
ఈ శరీరానికి నీళ్లలో స్నానం చేయిస్తావెందుకు?
నువ్వు చంపుతావు, పైగా చెప్పుకొంటావు, 'అణుకువగలవాణ్ణి' అని,
కాని దాచిపెట్టుకొంటావు నీ దుర్గుణాల్ని.
ఇరవై నాలుగుసార్లు బ్రాహ్మణులు, ఏకాదశులకు, ఉపవాసముంటాడు.
కాజీ పాటిస్తాడు రంజాన్ నెలను
నాకు తెలియకడుగుతున్నాను,
తక్కిన పదకొండు నెలలనూ
పక్కకు పెడతాడెందుకు?
ఆధ్యాత్మిక ఫలాన్ని అన్వేషించడానికా పన్నెండో నెల?
హరి తూర్పున ఉన్నాడంటారు
అల్లా పడమర ఉన్నాడంటారు
నీ హృదయంలో వెదుకు ఆయనకోసం,
నీ హృదయాంతర హృదయంలో,
అక్కడుంటాడు, రహీమ్ – రాముడు.

23.5 యుక్తవయసుగల బాబా గురునానక్, కొందరు సత్పురుషులతో చర్చిస్తున్నారు

బాబా గురునానక్ – సన్నిహిత పరిశీలన :

మనకు కబీరుకంటె గురునానక్‌ను గురించి (క్రీ.శ.1469–1539) ఎక్కువ తెలుసు. ఈయన తల్వాండి (పాకిస్తానులో నాన్‌కనా సాహిబ్)లో పుట్టి విస్తృతంగా పర్యటించి కర్తార్‌పుర్‌లో ఒక కేంద్రాన్ని (డేరా బాబా నానక్, రావీనది ఒడ్డున) స్థాపించారు. పూర్వపు మతవిశ్వాసంతోను, కులంతోను, స్త్రీ పురుష భేదంతోను నిమిత్తం లేకుండా ఆయన అనుచరులు ఒకే వంటశాల (లంగర్) లో కలిసి భోజనం చేసేవారు. ఆ విధంగా గురునానక్ ఏర్పరచిన పవిత్ర స్థలానికి ధర్మశాల అన్న పేరు వచ్చింది.

గురునానక్ అనుయాయుల సంఖ్య పదహారో శతాబ్దిలో, ఆయన వారసుల కాలంలో పెరుగుతూ వచ్చింది. వాళ్లలో అన్ని కులాలవాళ్లూ ఉన్నారు; కాని వర్తకులు, వ్యవసాయదారులు, వృత్తిపనివాళ్లు ఎక్కువ. దీనికి కారణం గురునానక్, తన అనుయాయులు గృహస్థులయి ఉండాలనీ, వస్తూత్పాదకమయిన, ఉపయోగకరమయిన వృత్తులను అవలంబించాలనీ చెప్పటమే. ఉమ్మడి నిధికి అనుయాయులు విరాళాలు ఇవ్వాలని చెప్పాడు.

ఈ ఉద్యమంమీద మొదటినుంచి గురునానక్ అభిప్రాయాల ప్రభావం విస్తృతంగా ఉంది. ఏకేశ్వరోపాసన ప్రాముఖ్యాన్ని ఆయన నొక్కి చెప్పాడు. మోక్షం పొందడానికి వర్ణ, మత, స్త్రీపురుష భేదాలతో నిమిత్తం లేదని ఉద్ఘాటించాడు. ఆయన అభిప్రాయంలో మోక్షమనేది, సమాజంపట్ల దృఢమయిన నిబద్ధతతో క్రియాశీలకమయిన జీవితాన్ని గడపడమే కాని నిశ్చలానందస్థితి కాదు. ఆయన బోధలకు సారభూతమయిన మూడు మాటలను – నామ్, దాన్, ఇస్నాన్ – అనేవాటిని ఆయనే చెప్పాడు. అంటే, సరయిన ఆరాధన, ఇతరుల సంక్షేమం, శుభ్రమయిన నడవడి అని అర్థం. ఆయన బోధలనిప్పుడు, నామ్–జప్నా, *కీర్త్–కర్నా; వంద్–ఛక్నా* అనే మాటలతో గుర్తుంచుకుంటారు. సరైన విశ్వాసం, ఆరాధన, నిజాయితీతో కూడిన జీవితం, ఇతరులకు సహాయపడడం ముఖ్యమని ఇవి నొక్కిచెప్పాయి. సమానత్వంపై గురునానక్ వ్యక్తపరచిన భావనలు సామాజిక, రాజకీయ ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకున్నాయి. గురునానక్ అనుయాయుల చరిత్రకూ గురునానక్‌తో అధికమున్న కబీరు, రవిదాసు, దాదు వంటి మధ్యయుగపు మతగురువుల అనుయాయుల చరిత్రకూ మధ్య తేడాను కొంతవరకు ఇది వివరిస్తుంది.

© SCERT not to be republished

కీలక పదాలు:

అద్వైతం	మోక్షం
అల్వారులు	నయనార్‌లు
భక్తి	యోగాసన
బిజాక్	అభంగ్

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరుచుకోండి

1. ఖాళీలు నింపండి.

ఎ) రామానుజుడు .... వల్ల ప్రభావితుడయ్యాడు.

బి) ...., ... వీరశైవ ప్రవచకులు.

సి) మహారాష్ట్రలో భక్తిసంప్రదాయానికి ముఖ్యమయిన కేంద్రం ....

2) నాథపంథీల, సిద్ధుల, యోగుల విశ్వాసాలను, ఆచారాలను వివరించండి.

3) కబీర్ చెప్పిన ప్రధాన భావాలు ఏమిటి? వీటిని ఆయన ఏ విధంగా చెప్పాడు?

4) సూఫీల ప్రధాన విశ్వాసాలు, ఆచారాలు ఏమిటి?

5) చాలా మంది బోధకులు, అప్పటికి వ్యాప్తిలో ఉన్న మతవిశ్వాసాలను, సాధనలను ఎందుకు తిరస్కరించారు?

6) బాబా గురునానక్ ప్రధాన బోధలు ఏవి?

7) కులాన్ని గురించి వీరశైవుల్లోగాని, మహారాష్ట్ర సాధువుల్లోగాని ఉన్న వైఖరిని చర్చించండి.

8) సాధారణ ప్రజలు మీరాబాయిని ఎందుకు జ్ఞాపకం పెట్టుకొన్నారని మీరు భావిస్తున్నారు.

ప్రాజెక్టు పని:

1) మీ పరిసరాల్లో ఏవయినా దర్గాలుగాని, గురుద్వారాలుగాని, భక్తిసంప్రదాయ సాధువులతో సంబంధమున్న దేవాలయాలుగాని ఉన్నాయేమో కనుక్కోండి. వీటిలో దేన్నయినా సందర్శించి మీరక్కడ ఏం విన్నారో, ఏం చూశారో వివరించండి.

2) ఈ పాఠంలో ఉదాహరించిన రచనలను రచించిన భక్తకవుల్లో ఏ ఒక్కరు రాసినవాటిని గురించి అయినా ఇంకా ఎక్కువ తెలుసుకోండి; ఇతర రచనలను రాసిపెట్టుకోండి. వాటిని పాడేవారో, లేదో, పాడితే ఎలా పాడేవారో, కవులు దేన్ని గురించి రాశారో తెలుసుకోండి.

© SCERT not to be republished